

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Ένας ποιητής των μελλουσών γενεών

του Παντελή Μπουκάλα

«Ο Καβάφης, κατά την γνώμην μου, είναι ποιητής υπερμοντέρνος, ποιητής των μελλουσών γενεών. Εκτός από την ιστορική, ψυχολογική και φιλοσοφική αξία του, η λιτότης του ύφους του, που εγγίζει ενίοτε τον λακωνισμό, ο ζυγισμένος ενθουσιασμός του που ελκύει προς την διανοητική συγκίνηση, η ορθή φράσις του, αποτέλεσμα μιας αριστοκρατικής φυσικότητας, η ελαφρά ειρωνεία του αντιπροσωπεύουν στοιχεία που θα εκτιμήσουν ακόμη περισσότερο οι γενεές του μέλλοντος, παρακινημένες από την πρόοδο των ανακαλύψεων και την λεπτότητα του νοητικού μηχανισμού. Οι σπάνιοι ποιηταί σαν τον Καβάφη θα καταλάβουν τότε πρωτεύουσα θέση σ' έναν κόσμο που θα σκέπτεται πολύ περισσότερο παρά σήμερα. Με αυτά τα δεδομένα, υποστηρίζω ότι το έργο του δεν θα μείνη απλώς κείμενο μέσα στις βιβλιοθήκες σαν ένα ιστορικό τεκμήριο της ελληνικής λογοτεχνικής εξελίξεως».

Ποιος τα λέει αυτά; Ο Καβάφης. Ο Καβάφης για τον εαυτό του, σ' ένα κείμενο του 1930, υπαγορευμένο (στα γαλλικά) στον αντιπρόσωπο κάποιου γαλλόφωνου περιοδικού. Το κείμενο, το οποίο μετέφρασε στα ελληνικά ο Μιχάλης Περίδης, δίνοντάς του τον τίτλο «Αυτοεγκώμιο», δεν είναι βέβαια μαρτυρία μετριοφροσύνης. Περιέχει πάντως κρίσεις που βρίσκονται πολύ κοντά σε όσα υπογραμμίζουν για το έργο του Καβάφη οι μελετητές του.

Για να μνημονεύσουμε ωστόσο και τη γνώμη ενός τρίτου, επίσης σπουδαίου ανθρώπου των γραμμάτων, στις αρχές του 1927 ο Νίκος Καζαντζάκης ταξιδεύει στην Αίγυπτο και το Σινά. Επισκέπτεται τον Καβάφη στο σπίτι της οδού Λέψιους, στην Αλεξάνδρεια. Στις 15 Απριλίου, αυτός που επρόκειτο να γίνει η διεθνής πεζογραφική μας φωνή δημοσιεύει στην εφημερίδα *Ελεύθερος Λόγος* ένα άρθρο για τον ποιητή ο οποίος έμελλε να γίνει η διεθνής ποιητική μας φωνή: «Μιλούμε για πλήθος πρόσωπα κι ιδέες, γελούμε, σωμαίνουμε, και πάλι αρχίζει, με κάποια προσπάθεια, η κουβέντα. Εγώ πολεμώ να κρύψω στο γέλιο τη συγκίνηση και τη χαρά μου. Να ένας άνθρωπος μπροστά μου, άρτιος, που τελεί τον άθλο της τέχνης με υπερηφάνεια και σιωπή, αρχηγός ερημίτης, κι υποτάσσει την περιέργεια, τη φιλοδοξία και τη φιληδονία στον αυστηρό ρυθμό μιας επικούρειας ασκητικής. [...] Ο Καβάφης είναι από τα τελευταία άνθη ενός πολιτισμού. Με διπλά, ξεθωριασμένα φύλλα, με μακρό ασθενικό κοτσάνι, δίχως σπόρο». Το «δίχως σπόρο», τουλάχιστον όσον αφορά τα καβαφικά ποιήματα, ακούγεται πια ιδιαίτερα αυστηρό. Και όχι μόνο επειδή το στυλ του Αλεξανδρινού, ή ό,τι εννοήθηκε σαν μανιέρα του, βρήκε πολλούς μιμητές, Έλληνες και ξένους.

Ένατο και τελευταίο παιδί του μεγαλέμπορου βαμβακιού Πέτρου Ι. Καβάφη,

Ο Καβάφης
είναι ποιητής υπερμοντέρνος, έγραφε ο ίδιος για τον εαυτό του στα 1930. Εδώ ο Αλεξανδρινός στα 1928 (Αρχειό Καβάφη, Ίδρυμα Ωνάση).

Ο Κ. Π. Καβάφης
το 1897. Από το 1892 έως το 1922 εργάστηκε ως έμμισθος υπάλληλος «εις ένα κυβερνητικών γραφείων εξαρτώμενον από το Υπουργείον των Δημοσίων Έργων της Αιγύπτου» (Αρχειό Καβάφη, Ίδρυμα Ωνάση).

Φαναριώτη με ρίζες βυζαντινές, και της Χαρίκλειας Φωτιάδη, μόλις δεκαπεντάχρονης στο γάμο της, ο Κωνσταντίνος Καβάφης επρόκειτο να σημαδέψει όσο λίγοι την ελληνική ποίηση και την ελληνική σκέψη γενικότερα. Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια, στις 29 Απριλίου 1863, η οικογένειά του όμως, λόγω της οικονομικής παρακμής της, μετανάστευσε στην Αγγλία για έξι χρόνια. Άλλα τρία χρόνια ο Καβάφης τα έζησε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί, στα είκοσί του, και σύμφωνα με τις μαρτυρίες, εκδηλώθηκε ο ομοερωτισμός του, ο οποίος αποτυπώθηκε θαρραλέα στα ερωτικά κεφάλαια της ποίησής του, όπου και πραγματεύτηκε ένα θέμα που η ελληνόγλωσση ποίηση το είχε θίξει πολλούς αιώνες πριν, και με αρκετά διαφορετικό τρόπο.

Όταν επανήλθε στην Αλεξάνδρεια, το 1885, ο Καβάφης επέστρεψε στην ελληνική υπηκοότητα, εγκαταλείποντας την αγγλική προστασία που είχε αποκτήσει ο πατέρας του το 1850. Στη διάσημη πλέον φράση του «Είμαι κι εγώ Ελληνικός. Προσοχή, όχι Ελλην, ούτε Ελληνίζων, αλλά Ελληνικός» μπορούμε να διαβάσουμε τη σύνδεση της ελληνικότητας πρωτίστως με το πνεύμα, με τη στάση στα ανθρώπινα, και όχι με το αίμα. Όταν λοιπόν επικαλούμαστε το δίστιχό του «*Υπήρξεν έτι το άριστον εκείνο, Ελληνικός - / ιδιότητα δεν έχ' η ανθρωπότης τιμιότεραν*», από το «*Επιτύμβιον Αντιόχου, βασιλέως Κομμαγηνής*», ας μην αποδίδουμε αυθαίρετα αξία νόμου της Φύσης ή της Ιστορίας σε έναν ποιητικό αφορισμό, αδιαφορώντας για τις ενωσατωμένες στο ίδιο το ποίημα τεχνικές μετριάσμου της δογματικής απολυτότητας (το επιτύμβιο το συνθέτει σε κλίμα πένθιμο, κατόπιν παραγγελίας από την αδελφή του θανόντος και «τη υποδειξί Σύρων αυλικών», ένας σοφιστής «*από τον οίκον τον βασιλικόν / ασμένως κ' επανειλημμένως φιλοξενηθείς*», δηλαδή κάθε άλλο παρά αντικειμενικός). Ας συνεκτιμούμε λοιπόν την περί ελληνικότητας ανοιχτόμυαλη αντίληψη που διέπει το «κρυμμένο» καβαφικό ποίημα «*Επάνοδος από την Ελλάδα*»: «*Σ' Έλληνας σαν κ' εμάς δεν κάνουν τέτοιες μικροπρέπειες. / Το αίμα της Συρίας και της Αιγύπτου / που ρέει μες στις φλέβες μας να μη ντραπούμε, / να το τιμήσουμε και να το καυχηθούμε*». Και ας λογαριάζουμε στην πραγματική του τιμή τον στίχο «*Είμεθα ένα κράμα εδώ, Σύροι, Γραικοί, Αρμένιοι, Μήδοι*» από το ποίημα «*Εν πόλει της Οσροπνής*».

Μολοντί επιθυμούσε «να εισέλθη εις το πολιτικόν ή το δημοσιογραφικόν στάδιον», ο Καβάφης γίνεται δημόσιος υπάλληλος, στο αιγυπτιακό Υπουργείο Δημοσίων Έργων, απ' όπου και συνταξιοδοτείται το 1922. Ο βίος του τελείωσε στις 29 Απριλίου 1935, ημέρα των γενεθλίων του. Η τραχειοστομία στην οποία είχε υποβληθεί στην Αθήνα το 1932, λόγω του καρκίνου του λάρυγγα που τον βασάνιζε, του επέτρεπε να συνεννοείται πια μόνο με σημειώματα. Με ένα τέτοιο σημειώμα του απάντησε ότι πλέον θέλει να διαβάξει «μόνο αστυνομικά».

«*Παιδί φανατικό για γράμματα*» ο Καβάφης ωστόσο, ένας αυτοδίδακτος που απέκτησε ευρύτατη μόρφωση, κατέκτησε το απολύτως προσωπικό του ύφος με πολύ κόπο και πολύ διάβασμα, με αυτοκριτική αυστηρότητα (το φανερώνουν τα πολλά «ατελή» ποιήματά του που έμειναν αδημοσίευτα) και με μια στοχαστική αντιμετώπιση του ποιητικού φαινομένου που βάθαινε όσο εκτεινόταν η μελέτη του: μελέτη της ελληνικής ιστορίας σε όλες τις περιόδους της, και κυρίως της ελληνιστικής και της βυζαντινής· αλλά και μελέτη της ελληνικής ποίησης, από τα

Αναμνηστική φωτογραφία
της οικογένειας Καβάφη στη Γενεύη, το 1865. Ο ποιητής ήταν το ένατο και τελευταίο παιδί της οικογένειας [πηγή: *Λένα Σαββίδη* (επιμ.), *Λεύκωμα Καβάφη 1863-1910*, Ερμής, Αθήνα 1983. Η φωτογραφία είχε παραχωρηθεί από τον Κ. Θ. Δημαρά].

ομηρικά έπη στην αττική τραγωδία και από τα επιγράμματα της *Παλατινής Ανθολογίας* στο δημοτικό τραγούδι («προσκυντής ευλαβής και συγκινημένος» της δημοτικής γλώσσας δήλωνε άλλωστε ο ποιητής), το οποίο, αν δούμε τα κριτικά του κείμενα και άλλες σχετικές αναφορές, το γνώριζε πολύ καλύτερα από τους περισσότερους ομοτέχνους του.

Ο Αλεξανδρινός υπήρξε όντως ένας «ποιητής-αναγνώστης», όπως τον χαρακτήρισε ο Δ. Ν. Μαρωνίτης. Στον κόσμο της ποίησης ο Καβάφης περνούσε διαβάζοντας και εν πλήρει επιγνώσει, όχι εν εκστάσει. Στον κόσμο της ποίησης, και από δρόμο λαμπρά δουλεμένο, εισέρχεται –και θα εισέρχεται για γενιές πολλές ακόμα– ο αναγνώστης των ποιημάτων του Καβάφη, φιλοσοφικών ή βιοθεωρητικών, ηδονικών ή αισθησιακών, ιστορικών και πολιτικών. Και όχι μόνο των 154 αναγνωρισμένων ή καθιερωμένων, τα οποία αποτελούν τον κανόνα, αλλά και των 27 *Αποκρηυγμένων*, των 83 *Κρυμμένων* και των 30 *Ατελών*, καθώς και των λιγοστών «δημιουργικών» πεζών κειμένων του, όπως το «*Εις το φως της ημέρας*».

Το απαράμιλλο ύφος του Καβάφη, το οποίο υπηρετεί άψογα την τέρψη και τη γνώση, είναι ένα από τα στολίδια της ελληνικής ποίησης που κανένα θάμπωμα δεν τα απειλεί.